

УДК 342.2

Гавриш С.О.

студ. гр. Ю-113м НУ «Запорізька політехніка»

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ В УКРАЇНІ

Усунення Президента України шляхом імпічменту є одним із способів притягнення Президента України до відповідальності згідно з Конституцією України. Імпічмент – позасудова конституційна процедура, яка дозволяє Верховній Раді України (далі - ВРУ) усунути президента з поста та достроково припинити його повноваження у разі вчинення ним такого злочину, як державна зрада. Імпічмент є найбільш типовою формою політичної відповідальності президента. Після імпічменту президент втрачає свої привілеї, пільги та статус і може нести юридичну відповідальність як приватна особа. Процедура імпічменту в Україні визначена ч. 2 п. 3 та ст. 111 Конституції України, а також Законом України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» № 39-ІХ від 10 вересня 2019 року (далі – Закон про імпічмент). До прийняття цього Закону – вона була делатізована нормами Регламенту ВРУ. При цьому жодного разу ця процедура не була доведена до кінця, хоча неодноразово ініціювалася. Так, спроби ініціювання імпічменту в Україні були: 1) у 2007 році проти

Президента Віктора Ющенка було висунуто звинувачення у порушенні Конституції, але не вдалося набрати 2/3 голосів, необхідних для імпічменту; 2) у 2014 році - проти Президента Віктора Януковича було висунуто звинувачення у державній зраді та інших злочинах у зв'язку з Євромайданом. Згодом він був усунутий з посади ВРУ, але це сталося після його втечі з країни і за зовсім іншою підставою (до речі не передбачуваною нормами Основного Закону – шляхом його самоусунення з посади); 3) у 2019 році - проти Президента Петра Порошенка було висунуто звинувачення у зловживанні владою, але не вдалося набрати 2/3 голосів, необхідних для імпічменту. У США, де процедура імпічменту дуже подібна до нашої, хоча і дещо простіша, досі жодного разу її не було доведено до кінця. Так, президенти Білл Клінтон, Ендрю Джонсон та Дональд Трамп були піддані процедурі імпічменту і визнані винними Палатою представників, але виправдані Сенатом США, а президент Річард Ніксон пішов у відставку, не дочекавшись завершення процедури імпічменту [1].

Інститут імпічменту Президента України є основним видом конституційно-правової відповідальності глави держави. Розпочати процедуру усунення та власне усунути главу держави з посади може тільки ВРУ, оскільки президент, як і депутати, на відміну від суддів чи міністрів, отримують повноваження напряму від громадян і на своїх посадах фактично втілюють волю народу. Аби ініціювати процедуру, більшість, тобто щонайменше 226 народних депутатів, має подати на розгляд ВРУ відповідне письмове подання. Після цього парламент повинен проголосувати за початок процедури імпічменту. Актуальною проблемою цього питання станом на сьогодні є те, що на даний момент ініціювання процедури імпічменту майже неможливо, навіть в разі якщо для цього з'являться передбачені Конституцією підстави. Юридично - так, але фактично - це дуже складно. Справа в тому, що діючий Президент України є відповідно головою та представником держави, але також він є представником партії «Слуга народу», яка в свою чергу налічує на даний час більше ніж 50 відсотків від конституційного складу парламенту України. А отже, навіть якщо об'єднати усі партії та групи, окрім фракції політичної партії «Слуга народу», все одно буде недостатньо голосів щоб розпочати процедуру імпічменту В.Зеленського [2]. Тому законодавством слід передбачити такі ситуації тісного зв'язку глави держави з окремою політичною партією, щоб це не мало негативні наслідки для держави в разі, якщо дійсно виникнуть підстави для позбавлення глави держави його статусу через оголошення імпічменту, але конституційна більшість парламенту через тісні політичні зв'язки не стане підіймати це питання.

Ще одним аргументом на користь вдосконалення Закону про імпідмент можуть слугувати як вже зазначалося, події 2014 р., а саме: втеча В.Януковича, коли виникла реальна проблема щодо притягнення його до відповідальності. З юридичної точки зору поняття «самоусунення від виконання своїх обов'язків» не є тотожним ані відставці Президента, ані процедурі імпідменту. Але на той момент політичної кризи в державі - вирішення даної проблеми в інший спосіб, аніж шляхом голосування ВРУ щодо нової, не передбаченої Конституцією, підстави - самоусунення вбачалося неможливим.

Один із авторів Конституції 1996 року, український законодавець та правник В.Мусяка вважає усунення президента В.Януковича з посади з юридичної точки зору таким, що ухвалене в умовах крайньої необхідності. «Дії Верховної Ради – на той день єдиного легітимного органу в державі – це крайня необхідність з точки зору збереження і порятунку держави», – зазначив він. Це ще раз доводить необхідність як розширення підстав для оголошення імпідменту Президенту, так і визначення детальної процедури його здійснення [3]. Розширенням підстав для ініціювання імпідменту Президента може слугувати додання такої підстави як самоусунення до спеціального закону про імпідмент. Наприклад, якщо Офіс Президента не має інформації про місцезнаходження, діяльність, причину не повідомлення, а також жодної інформації стосовно глави держави, та ця інформація не повинна була бути повідомлена ніким з його заступників, то відповідно протягом 72 годин з часу останньої інформації стосовно Президента, - повинно розглядатися клопотання на розгляд про його самоусунення. Розглядаючи проблему імпідменту слід нагадати, що серед підстав порушення процедури імпідменту зазначається лише вчинення Президентом України державної зради або іншого злочину [4].

Тому, більш повна деталізація та вдосконалення норм Конституції щодо дострокового припинення повноважень глави держави та Закону про імпідмент, - дозволить усунути прогалини та колізії українського законодавства щодо статусу Президента України, які вже на практиці неодноразово виникали. Бо ефективна процедура імпідменту є запорукою легітимної та стабільної демократії, підтримання легітимності державної влади та запобігання узурпації державної влади главою держави як в наш час, так і для майбутнього України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стаття: «House impeaches Trump for second time – but conviction in Senate unlikely», в інтернет-виданні «The Guardian», опублікована 13

січня 2021 року // URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2021/jan/13/donald-trump-impeachment-house-vote-capitol-riot>.

2. Офіційний веб-портал Верховної ради України // URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list#:~:text=

3. Інтернет видання «Радіо Свобода» // Чи дійсно усунення Януковича було конституційним? // URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25275846.html>.

4. Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» № 39-ІХ від 10 вересня 2019 року // частина 1 статі 2 Розділу І «Загальні положення» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#n32>.